

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Марияна Пискова, преподавателка по Архивистика в катедра История на Югозападния университет „Неофит Рилски“ Благоевград

Относно: публичната защита на дисертационен труд за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ на тема: „Травма и празник. Сакрализация и трансформация на възпоменателното честване“ в направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (докторска програма "Културология" - Културно наследство и местна идентичност) с автор Илияна Николаева Хубенова

Данни за кандидата

Илияна Хубенова е завършила бакалавърска програма по Културология и магистърска програма Мениджмънт и социализация на културното наследство в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а от 2019 г. е редовна докторантка към Катедра Културология в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Описание на научните трудове на кандидата

За целите на настоящия конкурс Илияна Хубенова е представила 3 публикации по темата на дисертацията, едната от които е посветена на възпоменателните чествания и техните употреби в трансформацията им от възпоменание в празник. В другите две статии са изследвани политическите, медийни и институционални употреби и символи на възпоменателните чествания в Батак и Скравена, а също така е разгледана Скравена през призмата на възпоменателното честване на Ботев и Освободителната война.

Оценка на научните резултати и приноси на кандидата

Дисертационният труд е посветен на актуалната и неизследвана тема за реализирането на наратива за Априлското въстание и Руско-турската война 1877-1878 г. и техните герои във възпоменателни чествания, както и вписването на годишнините в съвременната празничност. Във фокуса на изследването са регионални чествания на национални празници и герои, наблюдавани пряко на 4 терена – Батак, Перушица, Скравена и Карлово. Целта на дисертацията е да се установи дали има трансформация в тези възпоменателни чествания и в какво се изразява тя днес.

Дисертацията е структурирана в увод, 5 глави и заключение, разположени върху 141 страници. Допълнително съдържа библиография със 116 заглавия, включително и архивни материали и интернет-източници. Към дисертацията са приложени също така материали от теренните изследвания (интервюта, снимки и други документи, създадени/записани от авторката на дисертацията, както и архивни документи от местни институции).

Уводът е кратък и сведен предимно до определяне на обекта на дисертацията. Като същински увод обаче бих приела първата глава, озаглавена не случайно „Въведение в проблема“. В нея се разглеждат възпоменателните чествания в България, конкретно избраните и включени в дисертацията възпоменателни исторически чествания и техните цели. Формулират се основните цели на дисертацията и въпросите, на които се търсят отговори. Като основен въпрос е открит този за степента на трансформиране на възпоменателните чествания в празник. Обоснован е изборът на терените на изследване, позволили да се наблюдават чествания на дати от национално значение, които са важни и за регионалния културен календар. Сред задачите на изследването са: установяване дали наблюдаваните терени се вписват в определението „места на памет“ на Пиер Нора; какъв е характерът на публиките; дали има травма и в какво се изразява. Във въвеждащата част на дисертацията е формулирана и хипотезата за трансформациите на възпоменателните чествания. Представени са методите на изследване – наблюдение, интервюта, архивни извори, фотодокументиране.

Втората глава очертава историческата рамка на възпоменателното честване въз основа на мемоарна и художествена литература, както и на историографски трудове и на съвременни изследователи. Прави впечатление точният подбор на основните източници, критичният анализ с оглед на тяхната достоверност и задълбоченото им познаване, в резултат на което Илияна Хубенова обосновано доказва, че мемоарното творчество на Захарий Стоянов, Вазовите произведения и изследванията на Стоян Заимов и Димитър Страшимиров, както и психологията на въстанието на Иван Хаджийски постепенно оформят водещия наратив за идентичността на българския народ и че като първи преносители на събитията те задават модела, който от един момент вече не подлежи на разглеждане и анализ и се превръща в събитие с недосегаеми рамки и символи, в абсолютната истина.

Отделено е място и на отзвук в чужбина чрез примери за написаното от Макгахан, Виктор Юго, Достоевски. И не на последно място са представени подбрани съвременни автори, които подчертават значението на Априлското въстание и неговите символи и чрез които Илияна Хубенова обосновава трансформацията на „травмата“ в храброст и причина за гордост.

Третата глава е посветена на възникването на възпоменателните чествания и техните специфики на всеки един от четирите терена. Проследяването започва от първите години след войната 1877-1878 г. и достига до съвременното. Авторката очертава трансформациите на възпоменателните чествания. Първата от тях е свързана с управлението на Ст. Стамболов и е резултат от реакцията на русофилството, когато героите на Априлското въстание са сакрализирани, а траурният характер е заменен от тържествения. Втората трансформация е в условията на режима, установен след 9 септември 1944 г., когато възпоменанията са подчинени на култа към героизма, а религиозните шествия са заменени от полагане на венци. Свързана е с идеологията на комунистическата партия, с легитимиране на режима и търсене на корените му в славното минало. Тя също маргинализира първичния (религиозния) характер на възпоменателното честване и променя същността му в тържествен и светски.

В хода на изследването си Илияна Хубенова проверява и потвърждава хипотезата за трансформацията на възпоменателните чествания в празник и така определя третата им трансформация.

Четвъртата глава, озаглавена „Профил на съвременната ситуация“ представя конкретната картина на теренното наблюдение, интервюта, разговорите с присъстващи и организатори на възпоменателните събития в продължение на цели пет години (2017-2021). Обобщените резултати свидетелстват за това, че моделът на възпоменанията се повтаря в последните 30 години и че годишнините са сред най-важните регионални събития. В началото са литийните шествия (религиозната част), а светската част включва тържествена заря-проверка, поднасяне на венци, възстановка. Други елементи на празника са банкет; панаирна улица. Открити са честванията по време на пандемия. Охарактеризирана е и публиката – местни и „пришълци“, като на рокерите и техните клубове е отделено специално място в текста.

Последната глава е посветена на символните и пространствени измерения на възпоменателните чествания и включва различните фрагменти – в религиозната и светската част: почитане на загиналите (религиозно отбелязване), което прекъсва в периода 1944-1989 г.; възстановки – класически (с местни доброволци) и театрални (с режисьори, сцена, озвучаване); тържествена заря-проверка – военна практика, въведена след 1878 г.; почетните гости – които произнасят речи и легитимират властта си; развлекателна програма; панаирна улица; съвременни намеси (със социални мрежи); пространства – физически и символни и накрая – паметниците, които са постоянни носители на символите.

В заключение - целите и задачите на дисертацията са изпълнени, а въпросите намират компетентни, научно обосновани и безпристрастни отговори. Текстът е фактологически плътен, задълбочен, четивен, прецизен. Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд. Всяка глава и параграф имат въвеждаща част с обобщаващ характер, която я свързва с предишните текстове на изложението и от своя страна завършва със заключителна обобщаваща част с изводи. Така разказът е плавен, свързан, а изводите и заключенията са обосновани.

За достойнствата на труда без съмнение допринася трайният интерес на Илияна Хубенова към темата за трансформация на възпоменателните чествания, който датира от 2017 г. Дисертационният труд е пример за надграждане над проучванията и постигнатите вече изследователски резултати в бакалавърската степен, а по-късно и в магистърската ѝ теза. В дисертацията проличава отличната теоретична подготовка и историографска осведоменост на докторантката, както и задълбоченият критичен анализ на събрания богат емпиричен изворов материал от теренните наблюдения. Натрупванията закономерно водят до плътност на разказа, висока информативност, обоснованост и висока научна стойност на изследването. Илияна Хубенова представя възпоменанията в историческия контекст и така създава условия за техния задълбочен анализ, за точно определяне на основните акценти и конфликтните моменти на самите чествания и разбира се установява състоялите се трансформации и отражението им в съвременното. В резултат на всичко това изводите са обосновани, подплатени с примери

и заедно със събраните материали са полезни за широк кръг изследователи. Като достойнство на труда специално бих подчертала прецизното определяне на термините и понятийния апарат в дисертацията.

Без съмнение дисертацията има приносен характер: представя оригинален концептуален модел за изследване на регионални чествани и национални празници и герои; съдържа принос в изследването на възпоменателните чествания и в изследването на съвременната празничност; обогатява антропологичните изследвания на трансформацията на регионалната идентичност в съвременността; съдържа приноси в полето на културния мениджмънт и не на последно място е интердисциплинарният принос.

Като цяло представеният текст е успех за авторката и притежава всички качества на сериозно и задълбочено научно изследване.

В заключение

Всичко казано за дисертационния труд и за неговата авторка ми дава основание да изразя положителното си становище за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Илияна Николаева Хубенова.

1 август 2023 г.

доц. д-р Марияна Пискова